

Motion till riksdagen 2020/21:3797

av **Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M, C, KD, L)**

med anledning av prop. 2020/21:79 En tillfällig covid-19-lag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag som innebär att verksamheter som drabbas av en föreskrift som meddelas med stöd av bemyndigande i denna lag, eller lagen (2020:56) om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen, som huvudregel ska ersättas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska informera riksdagens partier löpande då arbete pågår inom Regeringskansliet med att ta fram nya föreskrifter med stöd av bemyndigandet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I regeringens proposition föreslås en ny lag om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19. Covid-19-lagen är avsedd att möjliggöra mer träffsäkra åtgärder som inte i onödan hindrar sådan verksamhet som kan genomföras på ett ur smittskyddssynpunkt säkert sätt. Det finns ett stort behov av att kunna vidta fler adekvata åtgärder och det ställer krav på lagstiftning som möjliggör att dessa ska kunna verkställas. Det innebär att Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna accepterar regeringens proposition under vissa förutsättningar som utvecklas nedan i denna motion där vi redogör för vår gemensamma inställning principiellt och i sak.

Ärendets behandling

Redan när regeringen lade fram sitt förslag om den s.k. bemyndigandelagen (de tillfälliga bemyndigandereglerna i smittskyddslagen med anledning av det virus som

orsakar covid-19) under våren 2020 var kritiken mot regeringens hantering hård. Flera remissinstanser var också kritiska, och Lagrådet ifrågasatte om regeringsformens beredningskrav verkligen hade respekterats. Efter vissa korrigeringar röstade riksdagen emellertid igenom propositionen (prop. 2019/20:155). Regeringen använde sig dock aldrig av de tillfälliga bemyndigandereglerna, som upphörde att gälla den 30 juni 2020.

Med hänsyn till den pågående pandemin – och den kritik som tidigare lagstiftning föranlett – var det förstås rimligt att förvänta sig att regeringen utnyttjade tiden fr.o.m. våren 2020 när bemyndigandelagen röstades igenom till att förbereda en ny och mer ändamålsenlig lagstiftning för att hantera pandemin. Det står dock klart att arbetet med pandemilagen som nu läggs på riksdagens bord dröjt alltför länge. Trots den pågående pandemin och att det varnades för en andra våg från flera olika håll prioriterade regeringen uppenbarligen inte arbetet med en ny effektiv pandemilagstiftning.

Det är också noterbart hur regeringen, efter påtryckningar från riksdagen, flyttat fram lagens ikraftträdande: från början var det sommaren 2021, sedan mars 2021 och nu är förslaget den 10 januari 2021.

Det är följaktligen regeringens senfärdighet som är huvudorsaken till att remissinstanserna, Lagrådet och riksdagens partier nu på nytt tvingas ta ställning till ett lagförslag på alldeles för kort tid. Förslagen i propositionen innebär att betydande makt förskjuts från riksdagen till regeringen, dessutom på ett område där beslut kan bli mycket ingripande för enskilda. Det är därför djupt otillfredsställande att oppositionen i riksdagen, remissinstanserna och Lagrådet på nytt haft så kort tid på sig att analysera förslagen och komma med relevanta synpunkter.

Regeringens senfärdighet äventyrar på så sätt både kvaliteten och legitimiteten på lagstiftning som borde ha kommit på plats för länge sedan, något som hade kunnat undvikas med bättre framförhållning och en anständig författningsberedskap. Regeringen bör därför omedelbart vidta åtgärder för en mer stabil och långsiktig planering framåt.

Det bör också påpekas att regeringens senfärdighet har påverkat möjligheterna att motverka konsekvenserna av den andra våg som drabbat Sverige sedan några månader tillbaka. Regeringen har vidare, trots att det funnits möjlighet till det, valt att inte tillfälligt återinföra bemyndigandelagen i avvaktan på att den nya lagen kan komma på plats trots att partier i riksdagen erbjudit sitt stöd för en sådan lösning. Det är svårt att tolka regeringens passivitet på annat sätt än att regeringen inte sett någon anledning att införa nya stramare restriktioner under den andra vågen – något som sannolikt påverkat den eskalerande smittspridning vi sett i Sverige även under hösten 2020. Detta är anmärkningsvärt med tanke på Coronakommissionens övergripande bedömning att det är den allmänna smittspridningen i samhället som haft störst inverkan på antalet sjuka och avlidna tillsammans med strukturella brister inom äldreomsorgen.

Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna tänker fortsätta att göra vad vi kan för att stoppa och hindra den allvarliga smittspridningen av covid-19, så att Sveriges hälso- och sjukvård, invånare och företagare snart kan lägga pandemin bakom sig.

En ny lag behövs

Sverige saknar i dag lagstiftning om civila kriser. För att stärka Sveriges civila beredskap, lade våra partier lade redan under sommaren 2018 fram förslag om att

Sverige skulle införa särskild lagstiftning om hur civila kriser ska hanteras. Regeringen har dock inte vidtagit några åtgärder för att sådan lagstiftning ska komma på plats.

För att möta de problem och utmaningar som covid-19 innebär finns det därför ett rättmätigt behov av att komplettera lagstiftningen för att nödvändiga åtgärder ska kunna sättas in i rätt tid och på rätt plats. Det innebär att Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna kan acceptera regeringens proposition under vissa förutsättningar som utvecklas nedan.

Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna vill dock på nytt lyfta behovet av att, när aktuell kris är över, under lugna och genomarbetade former ta fram en lagstiftning som går att använda vid civila kriser på samma sätt som det finns lagstöd i samband med höjd beredskap eller väpnad konflikt.

Underställandemekanismen

Enligt bemyndigandelagen skulle de föreskrifter som regeringen meddelade med stöd av lagen underställas riksdagen. Detta skulle ske genom en proposition till riksdagen där regeringen föreslog att riksdagen godkände regeringens föreskrifter. Efter starka invändningar från såväl riksdagen som Lagrådet och ett antal remissinstanser föreslog regeringen att underställandet skulle ske ”omedelbart”, dvs. normalt sett samma dag eller senast efterföljande veckodag. Regeringen angav i propositionen att föreskrifter meddelande enligt de nya bemyndigandereglerna ”mycket skyndsamt bör underställas riksdagen”.

Vid pressträffen när regeringen presenterade propositionen framhöll vidare både statsminister Stefan Löfven och socialminister Lena Hallengren att de nya reglerna gav regeringen möjlighet att ”agera snabbt” och att det ”blivit en bra balans mellan att kunna vara snabba men samtidigt ha en bra förankring i riksdagen”. Trots det kom de tillfälliga bemyndigandereglerna i smittskyddslagen, som nämnts, aldrig att användas av regeringen.

Även den nya covid-19-lagen innebär att betydande makt förskjuts från riksdagen till regeringen. Därför är det helt nödvändigt att lagen är tidsbegränsad. Vidare måste regeringens föreskrifter som beslutas med stöd av lagen alltid hålla sig inom de gränser som ges av bl.a. våra grundlagar och Europakonventionen. Regeringen måste därtill bedöma om föreskrifter som antas är lämpliga, nödvändiga och proportionerliga i förhållande till det syfte som ska uppnås.

I ljuset av ovanstående är det därför anmärkningsvärt att regeringen i framtagandet av denna proposition först föreslog att underställandet skulle ske inom 30 dagar, men att man efter kritik ändrade sig till 14 dagar och att regeringens förslag efter Lagrådets yttrande om att en underställning bör ske inom en vecka från den dag föreskriften beslutades till slut blev 7 dagar.

När det gäller underställandemekanismen i covid-19-lagen bör underställandet därför alltid ske snarast möjligt och allra högst inom en vecka från det att föreskriften beslutades. Att ett krav på ett skyndsamt underställande skulle leda till en orimlig arbetsbörda för Regeringskansliet är inte korrekt. Det rör sig inte om någon komplicerad process; i liknande fall har det handlat om att kort utveckla skälen för nedstängningen (jämför bl.a. prop. 2011/12:146).

Ersättningsfrågan

Av riksdagens tillkännagivande från den 17 december 2020 framgick att den efterfrågade pandemilagen skulle innefatta förslag till reglering om att kompensation ske ges till berörda verksamheter. Det är uppenbart att de särskilda föreskrifter som regeringen och bemyndigad myndighet kan besluta om med stöd av den föreslagna lagen kan komma att medföra betydande inskränkningar. Det är grundläggande för den här typen av regelverk att tydligt reglera möjligheterna till ersättning för de verksamheter som drabbas av regeringens föreskrifter.

Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna konstaterar att ett stort antal remissinstanser instämmer i bedömningen att ersättning bör utgå till de enskilda företag som drabbas av regeringens föreskrifter. Det framgår av remissvaren att det stora flertalet av de remissinstanser som uttalar sig om ersättningsfrågor är kritiska till regeringens förslag.

Ett flertal remissinstanser anser att det i den tillfälliga covid-19-lagen bör införas regler om ersättning för den som träffas och ekonomiskt drabbas av begränsningar till följd av förordningar och föreskrifter som kan komma att meddelas. De menar vidare att det av den tillfälliga covid-19-lagen ska framgå hur ersättningen ska bestämmas.

Regeringens bedömning är dock att frågan om ekonomisk ersättning med anledning av de förordningar som meddelas med stöd av den föreslagna lagen kommer att hanteras i samband med att sådana förordningar tas fram. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag om ersättningar inom ramen för de rutiner som gäller för budgetprocessen. Regeringen har dock i propositionen – efter tydliga krav från våra partier – visserligen angett att det finns ett behov av att ”vidta kompenserande åtgärder”.

Regeringen anför emellertid även i propositionen att ”de åtgärder som bemyndigandena ger möjlighet till är mycket differentierade, allt ifrån att en viss typ av verksamhet ska hållas stängd till mindre ingripande åtgärder som till exempel ett krav på att tillhandahålla handdesinfektion. Det innebär att det inte låter sig göras att i ett särskilt ersättningsystem reglera frågan om, och i så fall i vilken mån, ersättning ska lämnas till dem som omfattas av en föreskrift som har meddelats med stöd av den föreslagna lagen eller ett beslut enligt lagen. Regeringen bedömer alltså att det inte är möjligt att, som Fastighetsägarna Sverige och andra remissinstanser efterfrågar, i den föreslagna covid-19-lagen införa bestämmelser om ekonomisk ersättning.”

Enligt vår mening är detta inte tillräckligt. Rätten till ersättning bör göras mycket tydligare. Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna anser att en verksamhet som drabbas av regeringens föreskrifter som fattas med stöd av den nya covid-19-lagen, eller 11 § i lagen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen som huvudregel ska ersättas. I vilken form, på vilket sätt och i vilken omfattning ersättning ska utgå får övervägas vidare i samband med att föreskrifterna tas fram.

Regeringens ansvar för den fortsatta processen

Det bör tydliggöras att regeringen löpande ska informera riksdagens partier när arbete pågår inom Regeringskansliet med att ta fram nya föreskrifter som är tänkta att beslutas med stöd av den nya lagstiftningen och bemyndigandet. Vi vill också understryka betydelsen av samordning och informationsgivning även efter det att föreskrifter har meddelats.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Sofia Nilsson (C)

Lina Nordquist (L)

Acko Ankarberg Johansson (KD)